

Červená hviezda vo vojne s krížom

1. Ideológia proti náboženstvu.

Prevzatie moci v Rusku bolševikmi cestou ozbrojeného prevratu v októbri 1917 neznamenal len krvavé skončenie pokusu zaviesť v Rusku demokraciu po zrušení cárstva vo februári 1917. Ovládnutie parlamentu v Petrohrade a potom víťazstvo bolševikov v občianskej vojne znamenalo zároveň začiatok mučeníckej cesty ruského kresťanstva, tak pravoslávneho, ako aj katolíckeho. A podobne ako v prípade masového vraždenia ľudí uskutočňovaného v národnosocialistickej Tretej ríši, kde bolo predpísané v Mein Kampf Adolfa Hitlera, tak aj v prípade prenasledovania kresťanov v sovietskom Rusku táto politika bola už dávno naplánovaná v prácach ideológov bolševizmu.

Napriek tomu, čo sa často niekto pokúša nahovoriť používajúc myšlienky typu: „Lenin bol dobrý, chcel socializmus s ľudskou tvárou, to len Stalin všetko pokazil,“ nápad vykyňovania ruských vyznávačov Krista a jeho realizácia sa nedatuje nástupom stalinizmu. Prvenstvo v tomto ohľade patrí intelektuálnemu a politickému vodcovi bolševizmu, Leninovi.

Pri opise, čím je pre neho náboženstvo, napísal: „Náboženstvo je ópium ľudstva.“ Tento Marxov výrok je uholným kameňom celého marxistického svetonázoru ohľadom náboženstva. Marxizmus všetky súčasné náboženstvá a cirkvi a všetky náboženské organizácie všade berie ako inštitúcie buržoáznej reakcie, slúžiace na jej obranu, na vykorisťovanie a ohľupovanie robotníckej triedy.

Už po úplnom prevzatí moci v Rusku bolševikmi bojový ateistický časopis Bezbožník, vydávaný Komisariátom verejnej osvety, uverejnil roku 1929 na svojich stránkach slová, ktoré možno chápať ako rukolapné zhrnutie politiky sovietskej moci voči náboženstvu, zvlášť voči kresťanstvu: „Všetky náboženstvá a všetci bohovia sú čistým jedom omamujúcim a uspávajúcim ducha, vôľu a svedomie. Všetkým treba vyhlásiť neľútostnú vojnu.“

2. Hra zdaní

V prvých mesiacoch po októbrovej revolúcii bolševici prakticky vládli len v Petrohrade a Moskve (aj to nie úplne). Veľkú časť Ruska okupovalo Nemcko (prebiehala Prvá svetová vojna), začínal sa aj pokus o ozbrojené odstránenie bolševickej moci tzv. bielogvardejcami. A čoskoro malo bolševické Rusko vstúpiť do ozbrojeného konfliktu s obnovujúcim sa Poľskom. Zoči-voči slabosti svojej moci a pri hľadaní prípadných spojencov („užitočných idiotov“, ako ich nazýval Lenin) bolševici začali sériovo vydávať dekréty, ktorými podľa vzoru pána Zaglobu z Potopy darovávali „švédskemu kráľovi Nizozemsko“, to znamená robili sľuby, ktoré bolševický štát nemohol splniť, dokonca aj keby chcel. A tak ruským roľníkom sľubovali pôdu (tzv. „dekrét o pôde“), všetkým národom Ruska nezávislosť (tzv. „dekrét o národnostiach“), zaručovali aj „slobodu svedomia“ a „slobodu vyznania“.

Tieto posledné prisľuby sa objavili v dekréte Rady ľudových komisárov (t.j. bolševickej vlády) z 23. januára 1918. Bol to dokument o „odluke cirkvi od štátu a školy od cirkvi“. Obsah dekrétu bol zdanlivo veľmi sľubný. Jeho text zaručoval „slobodu náboženskej propagandy“ a „úplnú voľnosť“ v náboženskej výchove detí. Tento dekrét zároveň zrušil privilegované postavenie pravoslávia v Rusku ako štátneho náboženstva, čím umožňoval slobodu vyznania a hlása-

nia iných nepravoslávnych vyznaní (napr. katolicizmu).

Bolo to však len zdanie. Pozornejšie čítanie bolševického dekrétu o odluke cirkvi od štátu a prvej sovietskej ústavy z roku 1918, ktorá hovorí o tom istom, umožňuje postrehnúť, v čom táto „odluka“ naozaj spočívala. Na okraj pripomeňme, že idea „odluky cirkvi od štátu“ je fixnou ideou európskej ľavice už od čias Francúzskej revolúcie. Aj v našej dobe postkomunisti (tzv. sociálni demokrati) v bývalých socialistických krajinách v mene „svetonázorovej neutrality štátu“ vyzývajú k „odluka“ Cirkvi od štátu. Ruskí bolševici, ktorí túto myšlienku hlásali a zverejnili v spomínanom dekréte, doň zahrnuli rozhodnutia, ktoré popierali záruky slobody vyznania napísané v prvých paragrafoch tohto dokumentu.

Dekrét z 23. januára 1918 predovšetkým všetky náboženské organizácie zbavoval právnej subjektivity. V praxi to znamenalo, že napríklad Pravoslávna alebo Katolícka cirkev nemohli spravovať vlastné školy, nemocnice, charitatívne inštitúcie. Ten istý dokument zaradil duchovenstvo (tak pravoslávne, ako aj katolícke) do kategórie tzv. lišencov, teda ľudí pozbavených volebného práva a občianskych práv len preto, že boli duchovnými osobami. A tak už na úsvite bolševického Ruska našla svoje uplatnenie orwellovská zásada o „rovných a rovnejších“.

Sovietska ústava z roku 1918 v tom istom bode, ktorý zaručoval slobodu „náboženskej propagandy“, rovnakú slobodu priznával šíreniu „protináboženskej propagandy“. De facto to znamenalo uprednostňovanie bojovného ateizmu, pretože ten istý dokument zakazoval vyučovanie

náboženstva ľuďmi mladšími ako osemnásť rokov v inštitúciách riadených štátom – teda aj v školách. No zároveň v tých istých štátnych inštitúciách – v školách aj v iných vzdelávacích inštitútoch – protináboženská propaganda nielenže nebola zakázaná spomínaným zákonom, ale mala veľkú podporu štátu, čo sa prejavilo v nasledujúcich rokoch.

3. Metóda boja: fyzická likvidácia duchovenstva a ničenie kostolov

Mierou pokrytectva Sovietskeho štátu je skutočnosť, že v tom istom čase, keď vydával dokument údajne zaručujúci slobodu vyznania, prebiehala už fyzická likvidácia kresťanského duchovenstva. Prvý úder bolševikov smeroval na najrozšírenejšie kresťanské vyznanie v Rusku – na pravoslávie.

Už roku 1918 bolo zavraždených 16 pravoslávnych biskupov a okolo tritisíc pravoslávnych kňazov. Opisy konkrétnych príkladov mučeníctva sú skutočne desivé. V Perme vyhodili z vlaku biskupa Andronika, vo Volge utopili saratovského biskupa Hermogena. Efréma, pravoslávneho biskupa Irkutska, zaživa upálili. Dramatické osudy Pravoslávnej cirkvi priblížili pápežovi Benediktovi XV. pravoslávni biskupi zo Sibíri (7. II. 1919). Celkom bolo počas najväčších prenasledovaní pravoslávia (do roku 1939) v sovietskom Rusku zavraždených 130 biskupov. Do roku 1939 bolo uväznených ▷

alebo poslaných do vyhnanstva 196 pravoslávnych biskupov a kňazov.

„Odluka“ Pravoslávnej cirkvi od štátu v boľševickom vydaní – analogicky ako vyše sto rokov predtým vo vydaní francúzskeho – znamenala aj útoky na sakrálné budovy a predmety kresťanského kultu. Hneď po usadení sa boľševikovi v Moskve prikázali zavrieť všetky chrámy v Kremli (pripomeňme si, že ten vo svojich hradbách nemal len sídlo ústrednej ruskej vlády, ale aj značne rozsiahly chrámový komplex). masovo sa ničili relikvie svätých Pravoslávnej cirkvi. Tak boli znesvätené a zničené relikvie svätého Hermogena a Filipa v Moskve, Alexandra Nevského v Petrohrade (pripomeňme, že Alexander Nevský nebol len pravoslávnym svätcom, ale aj národným hrdinom Ruska v trinástom storočí), Joasafa v Belgorode. Chrámy hromadne okrádali o drahocenné kultové predmety, ktoré sa tam počas stáročí nahromadili. Takýto osud medzi mnohými inými stretol aj slávne lavry (pravoslávne kláštory): Alexandronevskú v Petrohrade, Sergijevskú v Moskve a Pečerskú v Kyjeve.

Aby boľševici ospravedlnili svoje rabačky, demagogicky ich zdôvodňovali „záujmami ľudu“. V tridsiatych rokoch teda tvrdili, že zlaté predmety a drahocenné liturgické rúcha zo stoviek vyrabovaných chrámov sú určené na „uľahčenie biedy“ obetí masového hladu v Povolží a strednom Rusku. Netreba dodávať, že najviac obohatili predovšetkým „predstaviteľov ľudu“ (t.j. boľševické mocenské štruktúry) a boľševici úplne zamlčali fakt, že to vlastne ich politika (zničenie štátu občianskou vojnou a zavádzanie socialistických metód v hospodárstve) stála milióny ľudských životov počas hladu na Povolží.

Sovietska moc hromadne zatvárala aj chrámy. Podľa oficiálnych štatistík uverejnených v Sovietskom zväze, len na Ukrajine v rokoch 1917 až 1927 bolo zavretých 2573 pravoslávnych cerkvi a 48 katolíckych kostolov. A v samotnom roku 1929 na Ukrajine ovládanej sovietskymi bolo zavretých 422 pravoslávnych cerkvi. Komunistická moc uvádzala rôzne dôvody takýchto rozhodnutí. Napríklad také rozhodnutie „požadovalo miestne obyvateľstvo“ (čítaj skupina sovietskych agentov alebo zastrašených ľudí), inde skonštatovali, že budova je už „stará“. Na zavretie kostola stačila dokonca aj mienka nejakého úradníka miestneho sovieta, že chrám „zavadzia“ cestnej doprave.

Keď takto komunisti dosiahli rozhodnutie o zatváraní cerkvi a kostolov, premieňali ich na divadlá, kiná, kaviarne, kluby. Z tisícov príkladov, ktoré by sme mohli uviesť, spomeňme prerobenie nádherného soboru (pravoslávnej katedrály) Izáka v Petrohrade a chrámu svätej Žofie Novgorodskej v tom istom meste na múzeum ateizmu. Taký istý osud mal sobor svätého Vladimíra v Kyjeve. Pri tejto príležitosti nemožno nespomenúť trefnú poznámku jedného zo svedkov tohto úseku sovietskeho boja s krížom. Konkrétne si všimol, že zriadenie „múzeí ateizmu“ v starých pravoslávnych a katolíckych chrámoch – odhliadnuc od dosť jasného cieľa ich profanácie – bolo zároveň nemým súhlasom samotných komunistov s tvrdením, že ateizmus – ako každá skamenelina – naozaj patrí do múzea.

Takto uskutočnená „odluka“ cirkvi od štátu nebola len ničením, zmazávaním kresťanskej tváre Ruska. Išlo aj o nahradenie pravého kultu, skutočného náboženstva, náhradným kultom, náboženstvom vytvoreným človekom. Lebo boľševici, ktorí zatvorili chrámy v Kremli a ničili tam uložené relikvie svätcov, pod kremľanským múrom postavili Leninovo mauzóleum. Ešte do našich čias plnilo úlohu „chrámu“, v ktorom bola uložená najväčšia „relikvia“ ruského a svetového komunizmu – zabalzamované ostatky „vodcu revolúcie“.

Z tohto pohľadu tvorenia nového, „revolučného“ náboženstva je veľmi výrečný príbeh zbúrania obrovského soboru Krista Spasiteľa v Moskve roku 1931. Bol postavený roku 1912 na znak vďačnosti ruského národa pri príležitosti stého výročia víťazstva Ruska nad Napoleonom. Veľkosť stavby spôsobila, že jej búranie zabralo sovietskej moci celé mesiace (spôčiatku ju chceli zbombardovať, no z obáv, že pilot môže netrafiť, od tohto nápadu upustili). Na mieste zbúraného chrámu chcel Stalin postaviť gigantický Leninov pomník (o megalomanstve plánovaného monumentu svedčí to, že ukazovák tvorcu sovietskeho štátu, ktorého socha mala byť ústredným motívom pomníka, mal mať šesť metrov). Napokon sa tieto plány neuskutočnili. Dnes na tomto mieste opäť stojí od základov obnovený chrám Krista Spasiteľa vo svojich pôvodných rozmeroch. Ruská vláda opäť za cenu veľkého úsilia a veľkých nákladov vrátila stavbe jej bývalú nádheru (napríklad na pokrytie vonkajších stien a kopúl soboru bolo treba niekoľko ton zlata). Stojí to však

zato, lebo aj to je osobitným znakom vďačnosti. Roku 1912 ďakovali za sté výročie víťazstva nad Napoleonom, teraz treba Bohu ďakovať za vyhnanie (kiežby netrvalo) komunizmu z Ruska.

4. Metódy boja: právne a administratívne prenasledovanie

Pripomeňme si, že na začiatku tohto článku spomínané veľmi dvojznačné (povedané veľmi ohľaduplne) sovietske zákonodarstvo ohľadom náboženstva pochádzalo z obdobia, keď boľševická moc bola slabá. Čím väčšmi silnela (po víťazstve nad bielogvardejcami a Rižskom mieri s Poľskom roku 1921), tým väčšmi sa v zákonodarstve prejavovalo nepriateľstvo voči kresťanstvu. Prejavom práve tejto tendencie bol dekrét Všetruského výkonného komisariátu z 3. augusta 1922, ktorý zaviedol povinnosť tzv. registrácie zväzov a združení, ktoré existovali ako „neziskové organizácie“ – išlo o farnosti (pravoslávne aj katolícke). V praxi táto registrácia znamenala, že doterajšie farnosti prestali na základe zákona existovať. K obnoveniu ich existencie bola potrebná „registrácia“ vydaná komunistickou mocou. Tá sa však, pochopteľne, s vydávaním takých rozhodnutí neponáhľala. Zákon z roku 1922 zároveň predpisoval, že návrh na „registráciu“ musela na úrady predložiť skupina niekoľko desiatok občanov – pre ruské tajné služby bolo ľahké ich zastrašiť alebo sa medzi nich infiltrovať.

Tým sa však repertoár administratívneho šikanovania, vedúceho k zniče-

niu organizovaného kresťanského života v Rusku, nekončil. Používali sa všetky možné spôsoby, aby sťažili, znechutili a odvábili sovietskych občanov od kresťanstva. Roku 1923 komunistická vláda

zrušila všetky diecézne a dekanátne inštitúcie Pravoslávnej cirkvi. Zrušili aj Moskovský patriarchát. Odvtedy boli všetci pravoslávni biskupi povinní predložiť sovietskej moci písomné vyhlásenie, že neopustia miesto svojho pobytu – v praxi to znamenalo znemožnenie akýchkoľvek pastoračných návštev.

Aby prerušili kontakt veriacich s pravoslávnu duchovnou hierarchiou, bolševici prikazovali biskupom sídliačim v provinciálnych mestách presídlenie do väčších miest, kde ich potom bolo niekoľko. Po zistení, že takto vyhnaní biskupi aj naďalej udržiavajú kontakt s veriacimi vo svojich diecézach, soviety ich začali posilať do najvzdialenejších kútov Ruska.

Komunisti využívali aj celé spektrum prostriedkov, ktoré mali za cieľ dosiahnuť hmotnú chudobu duchovenstva (týkalo sa to tak pravoslávnych, ako aj katolíckych duchovných). Administratívnou cestou boli prinútení platiť najvyššie dane. Pretože kresťanskí duchovní už roku 1918 boli označení ako „nepracujúci element“, boli prinútení platiť oveľa vyššie sadzby za používanie bytov (bolševici zoštátnili všetky byty) ako ostatní občania. Zároveň kňazi (len preto, že boli kňazmi) museli platiť vyššie poplatky za používanie vodovodu, kanalizácie a iných komunálnych služieb. Roku 1929 sovietska moc vydala zákon o tzv. vystávaní zo

štátnych bytov. Na jeho základe kresťanskí duchovní – ako „nepracujúci element“ – boli násilím vystávaní z bytov, ktoré doteraz používali. A nájdenie náhradného bývania v dobe, keď v socialistickom hospodárstve už vládla bytová kríza, bolo nesmierne náročné. Z tohto hľadiska bola situácia duchovných pracujúcich na vidieku ešte horšia. Týchto bez ohľadov vyhadzovali z násilím kolektivizovaných dedín.

Bolševické zaradenie kresťanských duchovných (pravoslávnych aj katolíckych) medzi „nepracujúci element“ nemalo za cieľ len vyjadriť pohrdanie komunistickej moci ich duchovným povoláním. Už sme videli, že takáto definícia bola chápaná ako zámienka k administratívnemu šikanovaniu. A to bolo rozsiahle.

„Nepracujúci element“ bol zbavený práva využívať prídelové stravné lístky (ktoré v socialistickom hospodárstve Ruska existovali od začiatku). Bol nútený vykonávať nútené práce vo „verejnom záujme“ (komunisti túto skutočnosť využívali a často nútili staručkých duchovných rúbať v zime drevo alebo vykonávať iné veľmi ťažké práce). Roku 1930 bol v Sovietskom zväze schválený zákon, ktorý zakazoval poštám, telegrafným a telefónnym úradom poskytovať akékoľvek služby duchovným ako „nepracujúcemu elementu“. Pre duchovných, ktorí boli vo vyhnanstve v odľahlých kútoch Ruska (najčastejšie na Sibíri), to znamenalo prerušenie jedinej možnosti kontaktu s najbližšou rodinou.

A aj ich rodiny boli šikanované. Deti pravoslávnych popov len preto, že otec bol pravoslávny duchovný, nesmeli

navštevovať štátne školy, už vôbec nehovoriac o ďalších stupňoch vzdelávania. Keď dosiahli plnoletosť, nesmeli sa hlásiť v úradoch sprostredkujúcich prácu, nesmeli ich prijať do odborových organizácií.

Represie sa týkali aj laikov, ktorí sa odvážili prejavovať súcit a pomoc prenasledovanému a šikanovanému duchovenstvu. Napríklad sovietski občania, ktorí prijali do svojich bytov na ulicu vyhodených duchovných, museli rátať s trestom v podobe zvýšených daní. Alebo ak sa zistilo, že nejaký umelec – spevák je členom chrámového spevokolu, okamžite ho vyhodili z odborovej organizácie, čo v sovietskych podmienkach znamenalo drastické obmedzenie jeho sociálnych istôt. Ako „nepracujúci element“ boli označení aj kostolníci, členovia farských rád a všetci laici akýmkoľvek spôsobom napojení na organizačnú štruktúru farnosti. Už vieme, čo v sovietskom štáte „náboženskej slobody“ znamenalo zaradenie práve do tejto kategórie.

Kresťania (tak duchovní, ako aj laici, pravoslávni aj katolíci) boli komunistickou mocou odsúdení stať sa pariami, druhoradými občanmi. A to len preto, že boli verní krížu. Metódy, ktoré bolševici v Rusku používali na vykorenenie kresťanskej viery, samozrejme sa neobmedzovali na fyzickú likvidáciu či administratívne šikanovanie (aj keď práve tieto prostriedky sa používali najčastejšie). Keď išlo o zničenie kresťanskej tváre Ruska, všetky prostriedky boli dovolené.

Pokračovanie nabadúce.

Grzegorz Kucharczyk ■